

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 49 (1252) 9 СНЕЖНЯ 2015 г.

85-годдзе Уладзіміра Караткевіча ў Магілёве

Да 85-й гадавіны з дня народзінаў Уладзіміра Караткевіча магілёўская суполка ТБМ імя Ф. Скарыны арганізавала і правяла ўрачыстую вечарыну памяці нашага выбітнага творцы, заснавальніка беларускай прыгодніцка-гістарычнай літаратуры, пісьменніка, творы якога абуджаюць нацыянальную самасвядомасць ужо не аднаго пакалення беларусаў. Караткевіч, можна сказаць, наш сучаснік, бо той час, што аддзяляе нас ад перыяду яго жыцця і творчай працы вельмі нязначны ў параўнанні з усёй айчынай гісторыяй, а людзі, якія яго ведалі, і сёння жывуць сярод нас.

Падчас вечарыны магілёўцы ўзгадалі цікавыя звесткі з біяграфіі пісьменніка і ягоных продкаў, цесна звязаных з нашай Магілёўшчынай, праглязелі шэраг адрывкаў з вядомых і не вельмі фільмаў, паслухалі яго выдатныя вершы. У выкананні дзіцячых музычных калектываў - ансамбля народнай песні "Медунічка" і маленькіх выхаванцаў дзіцячага садка №103 прагучалі

вялікай віктарыны з пытаннямі па біяграфіі і творах пісьменніка, якую правёў вядоўца імпрэзы Алег Дзьвяжкоў, а прызам для пераможцы была кніжка "Ладдзя распачы", выдадзеная некалі на прыватных ахвяраванні. Перамагла ў віктарыне, што не дзіўна, лепшая настаўніца беларускай мовы спадарыня Ганна Бандарэнка. І на заканчэнне вечара ўсе прысутныя разам праспявалі вядомы твор Караткевіча "Дзе мой край?", музыку да якога некалі напісаў Зміцер Вайцшошківец,

ўстанова Магілёва такую значную дату біяграфіі класіка сучаснай беларускай літаратуры праігнаравалі, бо ніякіх падзей ці нават абвестак, прымеркаваных да юбілею Караткевіча не было, у гэтыя дні прайшлі толькі традыцыйныя Сіманаўскія чытанні. Але ж ігнараваць сваё, нацыянальнае - гэта вельмі вялікая памылка ў справе як патрыятычнага выхавання моладзі, так і ўздыму гонару і павагі да сваёй гісторыі, свайго народа, ад чаго наўпрост залежыць і моц дзяржавы, яе надзейная будучыня і незалежнае развіццё, бо як можна любіць і будаваць сваю краіну без шанавання сваіх жа продкаў, без ведання сваіх вытокаў, нацыянальных герояў і гістарычных падзей?

І, канешне, хочацца выказаць асобную падзяку за дапамогу ў падрыхтоўцы і правядзенні радкі гэтага верша настолькі кранальныя, настолькі прасякнутыя любоўю да роднай Беларусі, што іх немагчыма слухаць спакойна, ды яшчэ ў аздабленні гэтайку падунай музыкі.

На жаль, час імпрэзы, як і магчымасці ў грамадскага аб'яднання, якім з'яўляецца ТБМ, былі абмежаваныя, бо ўсе гэтыя мерапрыемствы яно ладзіць выключна на добраахвотна-безвыдаткавых пачатках, абатпіраючыся на неаб'яковых ініцыятыўных людзей. А вось дзяржаўна-афіцыйныя

вечара рэжысёру Народнага тэатра Дома культуры вобласці Але Кусковай і ягоным актёрам, Кацярыне Саламянікавай за падрыхтоўку камп'ютарнай прэзентацыі, выступоўцам - ансамблю народнай песні "Медунічка" пад кіраўніцтвам Крысціны Бабіцкай, музычнаму калектыву дзіцячага садка № 103, яго маленькай салістцы Дашы Каплуновай і іх кіраўніку Алене Моўлевай, Ніне Майстравой і усім іншым удзельнікам і гледачам.

Алесь Сабалеўскі.

Міхасю Кавылю - 100

КАВЫЛЬ Міхась (сапр. Лешчанка Язэп), нарадзіўся 01.11.1915 г. у вёсцы Покаршаў Слуцкага раёна Менскай вобласці ў сялянскай сям'і.

Скончыў Грэскую сямігодку. Вучыўся на пазашкольным аддзяленні Беларускага педагагічнага тэхнікума ў Менску (1930-1933). Быў сябрам "Маладняка". 23.02.1933 г. арыштаваны і асуджаны на 3 гады няволі. Адбываў пакаранне на Далёкім Усходзе (чацвёртае аддзяленне Дальлага). У канцы кастрычніка 1935 г. датэрмінова вызвалены "за ўдарную працу і добрыя паводзіны". Жыў у Варонежы (1935-1938), вучыўся ў педагагічным інстытуце на літаратурным факультэце (1936-1938), працаваў настаўнікам у пасёлку Ваўчок Варонежскай вобласці (1938-1941). З першых дзён вайны - на фронце. Ваяваў на Украіне, у траўні 1942 г. трапіў у акружэнне. З 1944 г. - у Германіі. У 1950 г. выехаў у ЗША, дзе жыве і цяпер.

Першы верш апублікаваў у 1929 г. (газета "Беларуская вёска"). Друкаваўся ў "Піянеры Беларусі", у дадатку да бабруйскага "Камуніста" - "Вясне", у часопісе "Маладняк". У эміграцыі выдаў зборнікі паэзіі "Ростань" (Рэгенсбург, 1947), "Пад зоркамі белымі" (Нью-Ёрк, 1954), "Першая рана" (Манчэстэр, 1960), "Цяжкія думы" (ЗША, 1961), "Міжзагнёўе" (Нью-Ёрк, 1990). Перакладае творы расейскіх, украінскіх, ангельскіх, польскіх паэтаў на беларускую мову.

Са 100-годдзем юбіляра павінаваў нават прэзідэнт ЗША Барак Абама.

Вікіпедыя.

Міхась Кавыль на старонках "Баявой Ускалосі"

Свой 100-гадовы юбілей сустрэў у Саўт-Рыверы (ЗША) беларускі паэт і выдавец Міхась Кавыль. Міхася Кавыля заўсёды вельмі паважалі і сёння паважаюць на эміграцыі. Сябраваў ён з многімі беларусамі-эмігрантамі, у тым ліку і з паэтам, выдаўцом часопіса "Баявая Ускалось" Сяргеем Хмарам (1905-1992), які быў родам з вёскі Казлоўшчына цяперашняга Дзятлаўскага раёна. Тым больш, што з Хмарам не так проста было сябраваць. Але яны знаходзілі паразуменне, ліставаліся, су-

стракаліся. Сяргей Хмара ахвотна друкаваў ягоныя вершы на старонках уласнага часопіса "Баявая Ускалось" (выйшла 18 нумароў). У № 8 "Баявой Ускалосі" (1969 г.) рэдактар друкуе некалькі вершаў Міхася Кавыля, у тым ліку і верш "Пагоня", які пачынаецца так:

... Першы раз мне
паштоўку з Пагоняю -
Вянок, БНР...
Паказала следчая... з іроніяй
Сказала: "Цяпер Ты не будзеш
мне болей адбрыквацца:
"Не знаю, не я..."
Прызнавайся, буржуіскі
прыхвасцень:
Пагоня ... твая!?.
Мы знайшлі
ў цябе пад падушкаю...
Не смейся, дурак!
Ты не быў яшчэ,
мабыць, пад мушкаю?
Кажы, што ды як!..".

У гэтым нумары надрукаваны таксама вершы Міхася Кавыля "Ліст маме", "Сакавіковыя матывы", "Лісты" і "Слаўны мой род". У апошнім вершы паэт з гонарам піша і згадвае сваіх родных братоў і сясцёр: Рагнеду, Еўфрасіню, Скарыну, Каліноўскага, Міцкевіча, Купалу, Багдановіча, Дубоўку, Чарота... У № 9 "Баявой Ускалосі" (1970 г.) друкуецца верш Міхася Кавыля, які так і называецца "Верш", у якім паэт разважае, што такое верш і прыходзіць да думкі, што "верш - гэта рытмы жыцця, тыя, што ў вечнасць стук-

юць, з болю адлітымі гукамі". № 10 "Баявой Ускалосі" (1970 г.) адкрываецца вялікай падборкай вершаў Міхася Кавыля, сярод якіх і верш, прысвечаны Уладзіміру Клішэвічу (1914-1978). Падчас акупацыі Уладзімір Клішэвіч жыў у Слуцку, рэдагаваў "Газету Слуцкіны". У 1944 годзе выехаў у Нямеччыну. З 1948 года жыў у ЗША, рэдагаваў ратапрынтны часопіс "Беларусь" (1949), працаваў выкладчыкам у каледжы ў штаце Індыяна. Некалькі разоў прыязджаў у БССР. Але сувязь Клішэвіча з БССР не вельмі радавала беларусаў на эміграцыі, пра гэта і кажа ў сваім вершы Міхась Кавыль. Добрая падборка вершаў надрукавана была і ў № 11 "Баявой Ускалосі" (1971 г.). Але гэтая падборка ўжо мела палітычны падтэкст, даволі смелы і адкрыты. Шмат паэтычных радкоў былі апублікаваны ў № 12 "Баявой Ускалосі" (1972 г.). Але прыцягваюць увагу сёння радкі пад агульнай назвай "Сілуэты". Гэта двухрадкоўі - эпіграмы на беларускіх паэтаў. Вось некалькі з іх. А. Кучар (У клубку гадзючым з гадаў гад, шынучы), П. Броўка (Вось таму ён і "народны", бо народу не прыгодны). У. Дубоўка (Разумная галава, але дурням дасталася). Р. Бярзозкін (Паспытаўшы сталінскае розгі, стаў палыхацца бярозкі...) і г.д.

Барыс Баль,
Беларускае Радыё
Рацыя.

цудоўныя песні на вершы Уладзіміра Караткевіча, а Народны тэатр Дома культуры вобласці прадставіў урывак са спектакля "Выйсце крыніц" паводле твораў Караткевіча.

Не абышлося і без не-

ISSN 2073-7033

"Беларуская" дзейнасць Мікалая Мікалаевіча Сакалова

(Да 140-годдзя з дня нараджэння і да 100-годдзя знакамітай Карты МДК)

Рускі і савецкі вучоны-філолаг Мікалай Мікалаевіч Сакалоў (прозвішча дастаткова распаўсюджанае) нарадзіўся 10 снежня (ст. ст.) 1875 г. у г. Трубчэўску Арлоўскай губерні (зараз - Бранская вобласць) у сям'і тытулярнага дарадцы Мікалая Іванавіча Сакалова і яго жонкі Аўдакеі Іванаўны. Мікалай Іванавіч Сакалоў быў надворным дарадцам і інспектарам Трубчэўскай гарадской вучэльні. Праваслаўны. Меў ордэны св. Станіслава 3-й ступені і св. Ганны 3-й ступені. Можна дапусціць, што ён сам быў родам з Калужскай губерні.

Чытач, напэўна, памятае, што на карце вядомага савецкага этнолага Дз. Канст. Зяленіна "Карта русского языка в Европе" (Берлін, 1927) горад Трубчэўск з наваколлямі паказаны чыста на тэрыторыі беларускіх гамонак. Значу, што Дз. Зяленін проста скапіяваў выданне Рускага Геаграфічнага Таварыства 1914 г. ў Санкт-Пецярбургу. Яшчэ адно выданне з "беларускім" Трубчэўскам - гэта карта беларускага гісторыка і грамадскага дзеяча Мітр. Вікт. Доўнар-Запольскага "Карта Беларускай Народнай Рэспублікі" (Гродна, 1919). Яна некалькі палітызаваная (на мяжы з Нямеччынай), але таксама паказвае падобную карціну распаўсюджвання беларускай мовы. Далей, Трубчэўск "даў беларусам" не толькі Мікалая Мікалаевіча Сакалова-лінгвіста, але і вядомага (асабліва сваімі падлікамі беларускага насельніцтва ў сяр. XVII стагоддзя) гісторыка Ахроіма Майсеевіча Карпачова.

Мікалай Сакалоў-малодшы вучыўся ў Арлоўскай гімназіі з 1886 па 1894 г. Затым паступіў у МДУ, дзе займаўся з 1894 па 1899 гады. Вучыўся ён на гістарычна-філалагічным факультэце па слаўным аддзяленні. Атрымаў дыплом Мікалай 31 траўня 1899 г. Па рэкамендацыі Ф. Фартунатава быў пакінуты пры ўніверсітэце для падрыхтоўкі да прафесарскага звання - на кафедры параўнальнага мовазнаўства і санскрыту. Нават на тры гады. З 20 студзеня 1903 г. прызначаны на пасаду зверхштаннага выкладчыка рускай мовы ў Настаўніцкім інстытуце.

На працягу 1902 - 03 навучальнага года Мікалай здаў магістарскі экзамен. Вытрымаў магістарскае выпрабаванне па санскрыцкай мове і па параўнальнай граматыцы індаеўрапейскіх моваў. Затым на працягу 1904 - 08 г. ён быў настаўнікам, выкладчыкам у розных сярэдніх навучальных установах г. Масквы і займаўся рускай і літоўскай мовамі. Летам 1901 г. ажыццявіў паездку ў Ковенскую губерню, летам 1908 г. - у Гарадзенскую і суседнія часткі Віленскай губерні. Галоўным чынам Мікалай займаўся вывучэннем беларускага намоўя. Дакладней, выву-

М.М. Сакалоў-лінгвіст (1875 - 1923).

чаў беларускую мову.

У 1908 - 09 навучальным годзе быў камандзіраваны аддзяленнем рускай мовы і слаўнасці (АРМіС) Імператарскай АН у Нямеччыну і слухаў лекцыі прафесараў Карла Бругмана, Аўгуста Лескіна, Эдуарда Сіверса і Эрнста Віндзіша ў Ляйпцыгу. Прабыў два семестры ў Ляйпцыгскім універсітэце. З 29 траўня 1909 г. Мікалай (пасля здачы магістарскіх іспытаў) быў прыняты ў лік прыват-дацэнтаў Маскоўскага ўніверсітэта па кафедры параўнальнага мовазнаўства і санскрыту. А затым быў у званні прафесара, атрымаў гэта апошняе па дэкрэце аб трохгадовым выкладчыцкім стажы.

Выкладаў рускую мову ў жаночых гімназіях Масквы, на Маскоўскіх Вышэйшых Жаночых Курсах. Гэта прыкладна 1910 - 11 г. Далей выкладаў у сярэдняй Механіка-Тэхнічнай вучэльні, у Сялярна-Рамесніцкай вучэльні. Мы ведаем, што з Маскоўскіх Вышэйшых Жаночых Курсаў быў створаны ў 1918 годзе II-гі Маскоўскі дзяржаўны ўніверсітэт.

М.М. Сакалоў здзейсніў чатыры паездкі ў Літву. Першую мы ўжо ўзгадалі - летам 1901 г. ён даследаваў намоўя ваколіцаў Коўні (Каўнаса) і Вількаміра (Укмерге) - па большасці гэта аўкштайцкія намоўя; 2 - летам 1912 г.; 3 - у 1913 г.; 4 - у 1914 годзе - на тэрыторыю жэмайцкага намоўя літоўскай мовы. Тры (наступныя) - у Шавельскі, Цяльшэўскі і Расіенскі паветы Ковеншчыны і Гробінскі павет Курляндый (зараз гэта - Цяльшайскі, Клайпедскі і Каўнаскі паветы, без падрабязнасцяў). Усе паездкі - для вывучэння літоўскай мо-

вы.

Працуючы выкладчыкам, Мікалай Мікалаевіч ажаніўся. Меў жонку Ганну Паўлаўну і двух сыноў. Мікалай нарадзіўся ў 1915 г., Уладзімір - у 1917 г.

З кастрычніка 1918 г. М.М. Сакалоў - прафесар I Маскоўскага ўніверсітэта (перайменаваны ў прафесара).

На пачатку 1919 г. ён быў абраны прафесарам рускай і стараславянскай моваў і стараславянскай моваў нядаўна створанага Варонежскага ўніверсітэта. З сакавіка 1919 г. запрошаны ў Варонеж выкладчыкам. Ужо тут, ва ўніверсітэце ён заняўся прафесараў па трох свабодных кафедрах: рускай і стараславянскай моваў, славяназнаўства і параўнальнага мовазнаўства і санскрыту. Быў штатным выкладчыкам дзяржуніверсітэта.

Ён быў таксама прафесарам Варонежскага аддзялення Маскоўскага Археалагічнага інстытута па рускай мове, лектарам Варонежскага народнага ўніверсітэта па рускай мове і параўнальным мовазнаўстве, лектарам Варонежскай тэатральнай студыі па мастацтву вымаўлення і лектарам Варонежскіх этнаграфічных курсаў па гісторыі пісьменнасці. М.М. Сакалоў быў таксама выкладчыкам рускай мовы на рабочым факультэце Варонежскага ўніверсітэта.

У Варонежы можна дапусціць нейкія кантакты М.М. Сакалова з Антонам Мікітавічам Ясінскім (1864 - 1933). У 1911 - 1919 г. А.М. Ясінскі - дырэктар Педагагічнага інстытута імя Шалапуціна ў Маскве, адначасова - прыват-дацэнт, затым прафесар Маскоўскага ўніверсітэта, у 1920 - 1922 г.

прафесар Маскоўскага археалагічнага інстытута. У Варонежы ён бываў наездамі, жывучы ў Маскве і працуючы ў МДУ. У 1922 - 28 г. ён - прафесар Белдзяржуніверсітэта. У 1929 - 1933 г. А.М. Ясінскі працаваў у Інстытуце гісторыі Беларускай АН.

Вельмі важнай (але для мяне і зараз - загадкавай) з'яўляецца інфармацыя самога М.М. Сакалова аб тым, што яго вучоныя працы "знаходзяцца ў Сергіевым Пасадзе Маскоўскай губерні, там захоўваецца яго бібліятэка" (запіс 1921 г.). Мне, як аўтару артыкула, невядомы матывы знаходжання таленавітага лінгвіста ў горадзе Сергіеў Пасад.

Пастановай Прэзідыума I Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта ад 26 траўня 1921 г. ён ізноў залічаны ў лік прафесараў МДУ. Але ў 1922 годзе М.М. Сакалоў быў яшчэ ў Варонежы. Дату яго пераезду ў Маскву (1921 ці 1922 г.?) неабходна правяраць. Матэрыялаў для развагаў сабраны многа, але не дастаткова для канчатковай высновы. І ўсё ж, здаецца, у рэшце рэшт М.М. Сакалоў апынуўся напрыканцы 1922 года ў II Маск. дзярж. ун-це (зараз - Педагагічны ўніверсітэт).

Навуковыя заняты М.М. Сакалова былі накіраваны галоўным чынам: 1) на вывучэнне параўнальнага мовазнаўства, у прыватнасці адмыслова літоўскай мовы і 2) на вывучэнне рускай мовы, пераважна яе дыялекталогіі. Ён вывучаў і беларускую мову. У 1908 годзе ў Мікалая Мікалаевіча была летняя паездка ў Беларусь (матэрыялы аб ёй друкаваліся ў 1909 годзе, нават са схемай маршруту яго паездкі). Хаця ён планавалі займацца вывучэннем беларускіх і паўночнамалярскіх гамонак пры паездцы ў межы Ковенскай і Гарадзенскай губерні. Як успамінае сябар, чалец МДК А.М. Селішчаў, М.М. Сакалоў ездзіў у Літву і Беларусь назі-

раць узаемаадносін рускіх групаў насельніцтва з літоўскімі і польскімі.

Напрыклад, у пісьме ад 2 студзеня 1909 г./ 20 снежня 1908 г. (пісьмо напісана з Ляйпцыгу) ён піша: "Пасля 1 ліпеня [1909 г.] мог бы суправаджаць [жаданне!] А.А. Шахматава ў якасці памочніка ў месцах з пераходнымі гамонкамі. На мяжы маларускага намоўя з беларускім - цікава!".

Ад сябе хачу зазначыць (П.А.), што ён не горш за Яўхіма Карскага паказаў у 1915 годзе абсягі беларускай мовы ў Масальскім і Жыздрынскім паватах Калужскай губерні. У выданнем у 1914 - 15 г. "Карте русского языка в Европе" М.М. Сакалоў належыць беларуская частка і некаторыя раздзелы вялікарускай часткі - да прыкладу, разгляд пераходных гамонак ад беларускіх да паўночнавялікарускіх.

Ім надрукаваны (за час яго дзейнасці) справядзачы амаль па ўсіх сваіх дыялекталагічных экскурсіях. Яму належыць складанне Праграмы для збору звестак па беларускіх гамонках і (часткова) па паўночнавялікарускіх (выданне МДК). Напісаны цэлы шэраг нататак, рэцэнзій, надрукаваных галоўным чынам у розных літоўскіх часопісах.

Пры ўсім пры гэтым - з супольнічання з праўнікам Я.Ф. Карскага Аляксандрам Аляксандравічам выходзіць, што Яўхім Фёдаравіч не меў цесных кантактаў з Мікалаем Мікалаевічам Сакаловым. Апошні прыносіў свае артыкулы ў "Рускій Филологическій Вестник". Але...

Больш падрабязна мы можам пра гэта прачытаць у газеце "Lietuva" за 17 чэрвеня 1923 г. (пісьмо М. М. Дурнаво К. Бугу як некролаг на М.М. Сакалова): "У сваіх надрукаваных артыкулах у М.М. здаваліся рэзкія сцверджанні і [за гэтага] у яго бывалі вялікія непрыемнасці: [так] Я.Ф. Карскі пакрыўдзіўся на водгук аб

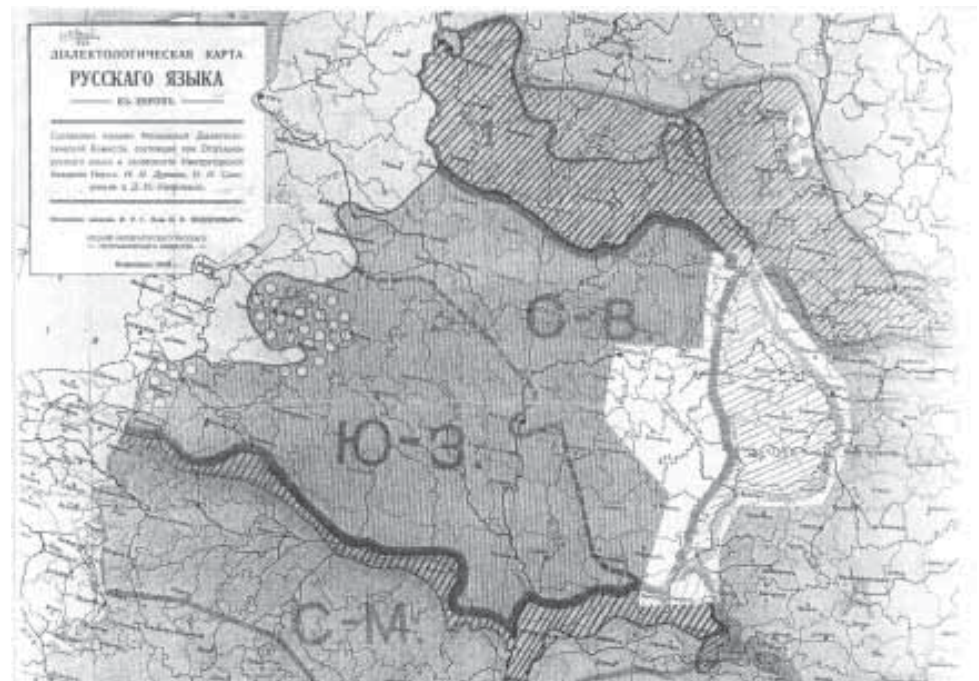
яго "Белоруссах" у часопісе "Rocznik slawistyyczny" і адмовіўся ад артыкулаў, што адпраўляў [яму М.М. Сакалоў], акрамя тых, што давала Маскоўская Дыялекталагічная Камісія".

Ці вось піша сам М.М. Сакалоў А. А. Шахматаву: "Рускій Филологическій Вестник" зараз для мяне недаступны (дзякуючы рэцэнзій "Белоруссов") - ліст ад 13 лістапада 1912 г. Пакрытыкаваўшы пачатак шматтомнай працы Я. Ф. Карскага "Беларусы" (гл. "Rocznik slawistyyczny", t. III, Kt-w, 1910), Мікалай Мікалаевіч абмежаваў сябе ў магчымасцях друкаваць свае працы і даследванні. Ведама - далёка не кожнае выданне мела ў той час магчымасці друкаваць, напрыклад, літоўскія тэксты.

Але як бы там ні было - нам важна іншае. Самае галоўнае для нас, пав. чытач, што беларусам добра ведамыя Этнаграфічныя карты "беларускага племені" беларускага вучонага і акадэміка Я.Ф. Карскага (1903 і 1917 гадоў выдання). Гэта - з аднаго боку. З другога ж боку - вонкавая незалежная Маскоўская Дыялекталагічная Камісія паказвае абсягі гэтай жа мовы ў 1915 годзе прыкладна такімі ж. І робіць гэта - М.М. Сакалоў. Хто зараз будзе папракаць, што пав. Я.Ф. Карскі "цягнуў коўдру" ў родны бок?

Да таго ж, Мікалай Мікалаевіч не прыняў да прыкладу сцверджанне Ул. Міх. Папова (1887 - 1970) аб тым, што на сучаснай Цвершчыне адсутнічае чыстая беларуская мова па правым баку р. Мёжа.

На працягу сваёй выкладчыцкай дзейнасці ў вышэйшай школе М.М. Сакаловым былі прачытаны курсы па рускай, стараславянскай, новых славянскіх мовах, па літоўскай мове, па санскрыце, па параўнальнай граматыцы індаеўрапейскіх і славянскіх моваў, па параўнальным сінтаксісе рускай, літоўскай і іншых індаеўрапейскіх моваў.

Дыялекталагічная карта рускай мовы ў Еўропе, 1915 г. [фрагмент]

Замест адной - прэзентацыя дзвюх кнігаў

Цікавыя дыскусіі ў Таварыстве беларускай мовы выклікала прэзентацыя напрыканцы лістапада кнігі Валера Санько "Сучаснае беларускае літаратурнае жыццё", 2015, 280 с., 99 экз.

Аўтару практычна не прыйшлося пашыраць апавядань пра задуму нечаканай кнігі, распрацоўку тэматыкі, павароты сюжэту. У аснове выдання рэдакцыйная праўда-матка. З горыччу ўзгадваў ён папулярную дарогу кожнага артыкула, апавядання, аповесці, змешчаных у другой частцы кнігі. Лёс любога ўзгаданага твора-своеасаблівага характарыстыка былых і цяперашніх парадкаў/непарадкаў у беларускіх рэдакцыйных калектывах. Не толькі літаратурных.

Вылучаюць творчасць ураджэнца Слуцкіна важныя тэмы, арыгінальная мова, багатая лексіка, выкарыстанне шматлікіх дыялектызмаў, глыбокія жыццёвыя разважанні. У кнізе Валер Санько даказана і аргументавана расказаў пра амаль татальнае непрыманне навіны і арыгінальнасці рэдакцыйнага беларускага выдавецтваў, газет і часопісаў - тымі самімі, якія любяць крытыкаваць іншых, вучыць, маралізаваць.

У першай частцы кнігі, "Беларускае літаратурнае самадства", параўнальна нядаўня перапіска пісьменніка з рэдакцыямі. Аўтар сцвярджае: ва ўсіх беларускіх газетах і часопісах, радыё- і тэлестудыях, выдавецтвах працуюць старанныя, талковыя спецыялісты; хочучы, каб іх выданне, перадача, кніга прынесілі карысць людзям, карысталася аўтарытэтам у чытачоў, слухачоў, глядачоў. Нават у раскрытыкаваных рэдакцыйных калектывах, упэўнены Санько, ёсць нямала станоўчага.

Размова ў кнізе ў асноўным ідзе пра месцаковасць літаратурнага мыслення ў рэ-

спубліканскіх выданнях (і абласных), іх прадзятасць, закасяняласць. Замест дапамогі аўтару адкрытым і закамунікаваным патокам ідзе сутэльнае цензарства, "асады назад", шэрасць, усярэдненасць. Пяцьдзясят гадоў зведаных літаратурных уціскаў даюць яму права так сцвярджаць.

Аўтар гаворыць не толькі пра боль уласных літаратурных сцяжынаў - узорвае пласты беларускага сучаснага. Прыводзіць факт: у Беларусі на 1 студзеня 2015 года зарэгістравана 1577 друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, з якіх 684 рускамоўныя і 33 беларускамоўныя. Цытуем кнігу: "...у раўнапраўнай двухмоўнай дзяржаве на аснове ўтваральнай мове нацыі, на беларускай - усяго 33 выданні, 2,09%. Два і адна дзясятая працэнта! Скажыце каму пра такое раўнапраўства - доўга смяцца будзе...".

Назавіце, пытае аўтар, у якой дзяржаве такое мажліва: не надрукаваць матэрыял на галоўнай мове дзяржавы, беларускай, бо рэдактар рускамоўніцы за такое надрукаванне атрымае наганяй. Смех і грэх.

Хоць раз хто за дваццаць гадоў прааналізаваў, колькі беларускамоўных і рускамоўных матэрыялаў на старонках таго ці іншага двухмоўнага выдання?

У пасляслоўі кнігі прафесар Анатоль Грыцкевіч выказаўся адзначна: "Сумненні аўтара, ці варта выносіць на вочы любога чытача дзесяцігоддзі творчых беларускую літаратурную нізасць, - я катэгарычна адрынуў. Неабходна. Чытаеш перапіску паміж В.А. Санько і рэдакцыямі, поўную гора, бюракрытычных вывертаў, намёкаў, узаемнай з'едлівасці і асяляецца ў душы лагічны вы-

вад. Так не можа быць... Яму нельга было цягнуць футбольную беларускую літаратурную нізоту пяцьдзясят гадоў. Даўно патрэбна расказаць пра гэты народ. Толькі святло праўды выжыне цемру невытлумачальнай з'едлівай прадзятасці і неасветнасці з нашых рэдакцыйных падвалаў, закуткаў. Усеагульны паказальнік В.А. Санько паказаў, што не дапусціць такога з маладымі растамі. Яны стануць хутчэй прабіваца на шырокім прасцяг...".

Калі б ён паболеў лічыць з чужымі заўвагамі, нават недарэчнымі, як робіць большасць нашых літстараннікаў, хаўрусаваўся ў літшабашках і тусоўках, як раіў яму Юрась Свірка (стар. 61), лёс твораў быў бы меней пакрычаны.

"Адхіленыя творы" - другая палова кнігі - змяшчае частку таго, што не прабілася праз рэдакцыйныя заслоны. Чытаеш іх і міжволі задаеш пытанне: калі такое адхіляць, то што друкаваць у газетах і часопісах? Прымуюць задумача лічбы ў канцы публікацый другой часткі. Яны паказваюць, колькі разоў твор не прымалі ў дзяржаўных і недзяржаўных выданнях. Напрыклад, фаталістычнае апавяданне "Самазбойства - грэх апраметны", 7 стар. і 5 стар., адфутболілі ў сталіцы і абласцях за пяць гадоў 44 разы. Фактычна болей.

"Сорамна за родную Беларусь. Я спецыяльна зменшыў лічбу", - прызнаўся аўтар. Доктар і магістр народнай медыцыны зняў з неба, выцігнуў з кніжных сховішчаў, вытанцаваў у ведуноў і шаптуноў практычна невядомыя прыкметы супраць гвалту над сабой, сістэматызаваў, выклаў іх у найпрыдатнай для чытача форме - апавяданнем. А рэдак-

цыйныя спяцы прыкметы забіваюць. Матэрыялам пра кошака, сабак месса на старонках ёсць, абярэжніцтва, хаця яно ратуе чалавечае жыццё - няма. Тры тысячы чалавек самагаўнічае ў Беларусі, робіць спробу на такое дурноцце, у Расіі - пад 60 тысяч. Азнаёмленыя з тэкстам выратаваны асудзяць сябе за агідную спробу парушыць волю Бога, перапыніць нітку жыцця, а беларускім докам пры друкаваных карытах не да чалавечага лёсу.

Тое ж і з артыкулам "Развал рэактара і судовай справы 19-73", 6 стар., пра суд у 1987 г. над вінаватымі ў няправільным праектаванні, канструяванні, будаўніцтве Чарнобыльскай АЭС, бяздарнай яе эксплуатацыі. Дакументальны артыкул са спасылкамі на тады і лісты справы не змясцілі ніводнае тыражнае выданне Беларусі. Выключэнне - надрукавала газета "Наша слова", у якой невялічкі тыраж.

Працяглая станоўчая ацэнка кнігі таленавітай паэткі Аляксандры Грыцкевіч (нават працягала прысвечаны Валеру верш) мусіў перапыніць аўтар.

Прафесар Леанід Лыч у сваім аб'ектыўна крытычным стылі выказаў погляды на літаратурны беларускі працэс і яго службу, дзяржаўных і недзяржаўных. Славу ты паэт, колішні адважны рэдактар ЛіМа Анатоль Вяцінскі размову з абмяркоўванай кнігі перавёў на другую кнігу Санько - дакументальны раман пра ЧАЭС "Звіняць жаўрукі ў Чарнобыльскім небе", 2013, 612 стар.

Блізкіца горкі юбілей, 30-годдзе аварыі на ЧАЭС, працягваў грамадскі дзеяч Вяцінскі, патрэбна болей асвятляць катастрофу.

Выступленні і рэплі-

каванні актывісткі ТБМ Ніны Багінскай, прафесара Міколы Савіцкага, экалага Міколы Бамбізы, перакладчыка дацэнта Васіля Ермаловіча, агранома Марыі Цялюк незаўважна пераклаліся на шчырую зацікаўленую размову пра другую кнігу Валера Санько.

19 гадоў пайшло ў яго на збор фактуры, сумоўі з ліквідатарамі, пераселенымі, пацярпелымі, навукоўцамі, арганізатарамі, пошукі ў архівах, перыёдыцы. Занатаваў супрацьлеглы ацэнкі ЧАЭСнага каламуцця. Доказна выказаў усё ў кнізе, напакунціўся з друкаваннем. Тры гады шукаў ён мажлівых спонсараў на друк чарнобыльскага рамана.

Самую большую ганьбу і сорам аўтар зведаў пры перамовах/сустрэчах з такімі фінансавымі людзьмі. Уражае стандартная аднолькавая абьякаваць іх да чарнобыльскай тэмы. Не можам, няма мажлівасці фінансава дапамагчы з друкаваннем рамана - чулася ад беларускіх банкаў, прадпрыемстваў, АТ, фізічных асобаў, кіраўнікоў адміністрацый. Просьбы адхіляліся пісьмовыя і вусныя - пры сустрэчах, тэлефанаваннях. Яны далёкія ад ЧАЭСнай тэмы, ні пры чым.

Спадзяваўся на дапамогу замежных арганізацый. Як-нікак ЧАЭСная бяда закралася ўсю Еўропу. Пяць еўрапейскіх пасольстваў у Беларусі атрымалі праўдзіваю аргументацыю, танную калькуляцыю. Вынік той жа. Ні адно не змагло знайсці хоць адзін фонд, таварыства, арганізацыю, каб дапамаглі фінансава з друкам чарнобыльскай дакументалістыкі.

У Браціславе разумныя кіраўнікі Вышаградскага фонду абвясцілі: дапамагаюць арганізацыям і калектывам, пі-

сьменнікам і гарэтнікам, - калі іх тэма важная, патрэбная.

Афармляліся дакументы на трох мовах, сума невялікая. Пэўніўся аўтар - будзе хоць якая дапамога. Вынік - нуль. Яны ні пры чым.

Тое ж паўтарылася з Варшаўскім фондам/ініцыятывай МАТРА. Яны таксама ад чарнобыльства далёка, ні пры чым.

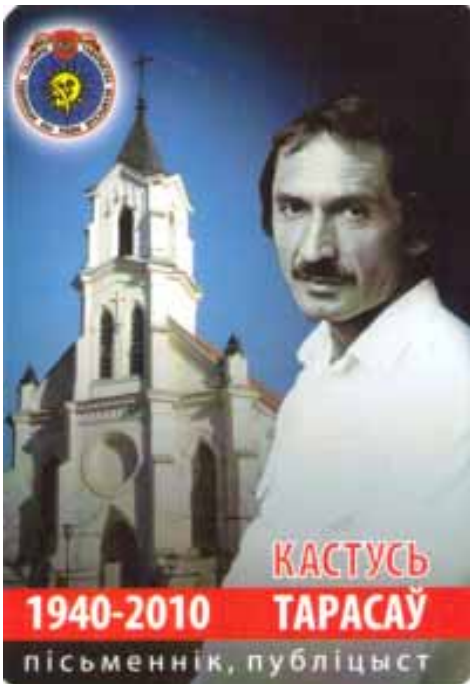
Куды звяртацца незалежнаму аўтару? Еўропа, планета вісяць на валаску знішчэння ад новага выбуху на ЧАЭС. Нікога гэта не турбуе. Ні-кога. Затое ўсе выгалошваюцца - за праўду, правы, справядлівасць і аб'ектыўнасць. Да якога часу беларускае/еўрапейскае грамадства будзе спяць, злеу В.А. Санько.

...Размовы на прэзентацыі зайшлі нават пра помнік Васілю Быкаву, пра нечаканыя жорны на магіле Рыгора Бардуліна. Характэрная асаблівасць сумоўя - нядаўнія спрэчкі Юрась Пацюпа і Валер Санько паразумеліся.

...Пры падпісанні кнігі аўтар выказаў шкадаванне на беднасць ягоных сваякоў і сяброў - спонсараў выданняў. Была б мажлівасць, кнігі выйшлі б большым тыражом, ён бы мог іх дарыць, як рабілі і робяць пісьменнікі-ўлюбёнцы грантадаўцаў з Захаду і Усходу.

А. Жук.

Новы каляндарык ТБМ

ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" выпусціла каляндарык на 2016 год з партрэтам Кастуся Тарасава, сляннага пісьменніка, публіцыста, колішняга рэдактара газеты ТБМ "Новы час".

Дызайн Ігара Марачкіна.

Наш кар.

Кошт Урада

Падрабязней чытайце на сайце www.koshturada.by

За верасень многія менчукі атрымалі жыроўкі, у якіх было пазначана, што яны кампенсуюць 50-55% коштаў паслуг ЖКГ. Аднак па выніках кастрычніка гэтыя лічбы знізіліся да 30-40%. Пры гэтым тарыфы не змяніліся. Аказалася, што пры напісанні праграмага забеспячэння дапусцілі памылку, а правільны паказчык - меншы.

З 2011 г. кошт паслуг ЖКГ вырас на

300%

а кампенсцыя насельніцтвам - на

15%

Як так атрымалася?

У сераду, 18 лістапада, у Мядзельскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя М. Танка было мнагалюдна і весела. Тут праходзіла прэзентацыя новай гумарыстычнай кнігі пісьменніка і краязнаўца з Паставаў Ігара Пракаповіча "Булён: вершыкі і гісторыікі для вясёлых людзей". На сустрэчу з творцам сабраліся бібліятэкары раёна, аматары літаратуры, сябры і знаёмыя

У МЯДЗЕЛІ ВЕСЯЛІЛІСЯ З "БУЛЁНАМ"

аўтара. Спачатку перад прысутнымі выступіла супрацоўніца Пастаўскай дзіцячай бібліятэкі, актыўны сябар мясцовай арганізацыі Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны Людміла Сяменас. Яна прадставіла ўдзельнікам сустрэчы аўтара кнігі, распавяла

пра яго творчую біяграфію, акцэнтуючы ўвагу на кнігах І. Пракаповіча (а іх выйшла ўжо каля 40) і яго грамадскай дзейнасці на пасадзе старшыні Пастаўскай ТБМ.

Затым аўтар прадставіў гледачам камп'ютарную прэзентацыю па асноўных раздзелах кнігі: "Лепш, чым у Бакляях", "Не ўсё ладна ў Парыжы", "Дзіва Балдукова", "Хірургічная адысея дзядзькі Антона", "Дзе сэнс? Дзе логіка?", "Рыбалка ў Юшкавічах", "Апошняя лыжка". Падчас выступлення І. Пракаповіч расказваў пра тое, як збіраўся матэрыял для гэтага выдання, часткова пераказваў і цытаваў некаторыя творы, чытаў гумарыстычныя вершы. Некаторыя народныя гісторыі былі разыграныя ў форме інтэрмедый, "акцэрамі" ў якіх высту-

пілі сам аўтар, Людміла Сяменас і мясцовы паэт, лаўрэат мінулага года прэміі "Залаты Кулідон" Аляксандр Быкаў.

Вялікі зарад пазітыўнай энергіі атрымалі ўдзельнікі сустрэчы ад выступлення цікавых вясковых творцаў Уладзі-

міра Каўруса і Аляксея Капцюга, з якімі І. Пракаповіч пазнаёміўся летам у час вандровак з сябрамі ТБМ па Мядзельшчыне.

Абодва яны пенсіянеры, жывуць у невялікіх вёсках, але актыўна займаюцца творчасцю, пішуць вершы, апавяданні, песні. А У. Каўрус яшчэ і выдатны спявак - многа гадоў ён быў салістам тэатра оперы і балета ў Менску.

Увогуле, сустрэча прайшла на высокім душэўным уздыме, шчыра і аптымістычна. Многія бібліятэкары выказалі жаданне правесці падобныя прэзентацыі ў сваіх аграгарадках і вёсках. Так што, працяг будзе.

Юлія Пракаповіч.

Сустрэча сяброў Саюза беларускіх пісьменнікаў у Лідзе

5 снежня ў Лідзе адбылася працоўная сустрэча гарадзенскіх і лідскіх сяброў Саюза беларускіх пісьменнікаў ды лідскага літаб'яднання "Суквецце". З Гародні прыехалі новаабраны старшыня Гарадзенскага абласнога аддзялення СБП Валянцін Дубатоўка, былы старшыня Юрка Голуб, паэт Рычард Бялячыц. З лідскага боку ў сустрэчы ўзялі ўдзел сябры СБП Алесь Стадуб, Уладзімір Васько і Станіслаў Суднік, а таксама ця-

Падчас працяглай і зацікаўленай размовы госці распавялі пра планы абласнога аддзялення, пра задумкі, якія будзе імкнуцца рэалізаваць новае кіраўніцтва.

Г а с п а д а р ы распавялі пра літаратурнае жыццё на Лідчыне. Быў прадстаўлены лідскі літаратурны альманах "Ад лідскіх муроў" і былі выказаны пажаданні, каб гарадзенскі альманах "Новы замак" не за-

перашні кіраўнік "Суквецці" Алесь Хітрук і былы кіраўнік Міхась Мельнік. Гэтая прысутнасць разам цяперашніх і былых кіраўнікоў літаратурных арганізацый яскрава падкрэслівае пэўнае суладдзе, якое пануе ў гарадзенскай і лід-

скай арганізацыях. Менавіта літаратурныя арганізацыі - гэта тая структура, дзе ў цяперашні час ніхто вельмі да ўлады не рвецца, а кожная пасада - гэта лішняя нагрузка, якая адбірае значны час на розныя арганізацыйныя мерапрыемствы.

мыкаўся на Гародню, а не толькі даваў месца, а і заахвочваў лідскіх літаратараў да друку сваіх твораў у "Новым замку".

Ішла гаворка і пра паўнаўтарскія літаратурны часопіс Гарадзенскага рэгіёна. Пра гэта гаворка толькі пачалася і будзе працягнута на наступных сустрэчах.

Прысутныя пагадзіліся і з тым, што пасля рабочай сустрэчы павінны стаць рэгулярнымі і творчыя сустрэчы з тым, каб гарадзенскіх літаратараў пабачыць у лідскіх аўдыторыях, а лідзяне змаглі прадэманстраваць сваё майстэрства і ў абласной Гародні таксама.

Яраслаў Грынкевіч.

Беларуская мова - ТБМ наша будучыня

Ахвяраванні на ТБМ

1. Марк Бругеман - 300 000 р., Германія
2. Бусел Мікола - 50 000 р., в. Дубрава, Светлагорскі р-н
3. Невядомы - 100 000 р., г. Менск
4. Чыгір Е.А. - 50 000 р., г. Гародня
5. Кукавенка Іван - 100 000 р., г. Менск
6. Васілючак Міхась - 200 000 р., г. Гародня
7. Шкірманкоў Фелікс - 100 000 р., г. Слаўгарад
8. Сівы Сяргей - 30 000 р.
9. Пятровіч Аксана - 30 000 р.
10. Збірэнка Алена - 30 000 р.
11. Бацян Валянціна - 30 000 р.
12. Трапашка Марыя - 20 000 р.
13. Панкратава Наталля - 30 000 р.
14. Таўгень Людвіка - 40 000 р. - усе Валожын
15. Валер Санько - 100 000 р., г. Менск
16. Чэчат Алесь - 100 000 р., г. Менск
17. Зміцер Санько - 100 000 р., г. Менск
18. Гарэцкі Радзім - 30 000 р., г. Менск
19. Доўнар Павел - 130 000 р., г. Менск
20. Лапкоўская Б.М. - 10 000 р., г. Баранавічы
21. Падгайскі М.В. - 20 000 р., г. Баранавічы
22. Падгайская Л.Л. - 20 000 р., г. Баранавічы
23. Богдан Наталля - 250 000 р., г. Берасце
24. Лабька Зміцер - 100 000 р., г. Менск

25. Лягушаў Алес - 100 000 р., ст. Ясень, Асіповіцкі р-н
26. Прылішч Ірына - 100 000 р., г. Менск
27. Рабека Мікола - 100 000 р., г. Менск

28. Рындревіч Вячаслаў - 150 000 р.
29. Кулік Анаголь - 100 000 р.
30. Фарнэль Кастусь - 50 000 р.
31. Кунцэвіч Святлана - 100 000 р.,
32. Кунцэвіч Уладзя - 100 000 р.,
33. Цвяцінскі Антось - 100 000 р.
34. Рымша Алесь - 300 000 р.
35. Сідараў Сяргей - 100 000 р.,
36. Паўловіч Віктар - 100 000 р.,
37. Гацкі Уладзімір - 100 000 р.,
38. Пожаныя Ігар - 100 000 р.
39. Мудроў Алес - 100 000 р.,
40. Пісарэнка Алесь - 50 000 р.,
41. Марцінкевіч Андрэй - 50 000 р.,
42. Гняткоў Валеры - 100 000 р.,
43. Шэвьяк Аляксандр - 100 000 р. - усе Наваполацк.

Дзейнасць ГА "ТБМ імя Францішка Скарыны" па наданні роднай мове рэальнага статусу дзяржаўнай вымагае вялікіх выдаткаў. Падтрымка ТБМ - справа гонару кожнага грамадзяніна краіны.

Просім Вашыя ахвяраванні дасылать на адрас, вул. Румянцава, 13, г. Мінск, 220034, альбо пералічыць на разліковы рахунак ТБМ №3015741233011 у Аддзяленні № 539 ААТ "Белінвестбанк" код 739 (УНП 100129705) праз любое аддзяленне ашчаднага Беларускага банкі.

Паведамленне		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		АТРАМЛЯЛЬЦЬ ПЛАЦІЖУ	
		Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		НАСТАВА БАНКА	
Рахунак атрымальніка		3015741233011	Асабовы рахунак
		739	
(протывіч, імк, імк па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Атрыманні на дзейнасць			
ТБМ			
Касір		Пеня	
		Разам	
Плательшчык			
		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		АТРАМЛЯЛЬЦЬ ПЛАЦІЖУ	
		Аддзяленне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		НАСТАВА БАНКА	
Рахунак атрымальніка		3015741233011	Асабовы рахунак
		739	
(протывіч, імк, імк па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Атрыманні на дзейнасць			
ТБМ			
Квитанцыя		Пеня	
Касір		Разам	
		М.П.	
Плательшчык			

Беларускі нацыянальны касцюм

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

Княгіня Марыя Феліцыя Друцкая-Любецкая (1833-1897) з роду Шэметаў - у зімовым адзенні. Фота каля 1875 г.

Заможная гараджанка з Гродзенскай губерні ў зімовым адзенні з каракулю. Фота каля 1900 г.

Графіня Ганна Сяняўская (з роду Хадкевічаў) у футравым каўпаку. Партрэт канца XVII ст.

Сялянка ў зімовай вопратцы са світкай. Мастак Канут Русецкі, 1847 г.

Галаўныя ўборы

Жаночыя галаўныя ўборы мелі важнае сацыяльнае і абрадавае значэнне. Па іх выглядзе можна было вызначыць сямейнае становішча, узрост і матэрыяльнае становішча. Галаўныя ўборы выкарыстоўваліся ў абрадах і рытуалах. Напрыклад, на вяселлях дзяўчыне ўрачыста змянялі дзявочы ўбор на жаночы.

Карэнныя адрозненні існавалі паміж жаночымі і дзявоцкімі галаўнымі ўборамі. Паколькі жанчынам паводле няпісаных норм забаранялася знаходзіцца на людзях з непакрытай галавой, жаночыя галаўныя ўборы па сваёй будове былі больш складаныя і разнастайныя, каб схаваць валасы. Дзяўчаты ж не хавалі валасоў на галаве і насілі вянкі, вузкія рознакаляровыя стужкі ("скіда-

чка", "шлячок").

Сярод тыповых жаночых убораў былі каптуры, наміткі і хусткі. Таксама вядомыя рагацістыя - галовачка ці каптуровыя - каптур, чапец, падвічка - галаўныя ўборы.

Існавала вялікая колькасць спосабаў завязвання намітак. Вясельная намітка часта захоўвалася жанчынай ўсё жыццё і апраналася на яе пры пахаванні. Заможныя жанчыны выраблялі свае наміткі з драгога тонкага палатна і ўпрыгожвалі іх карункамі, вышывкай залатымі і срэбнымі ніткамі, а жанчыны больш беднага матэрыяльнага становішча выкарыстоўвалі таннейшыя тканіны і прасцейшыя ўпрыгожванні, пры гэтым разнастайнасць арнаменту, як правіла, захоўвалася.

Партрэт княгіні Эльжбеты Пузыны (каля 1700-1767) з роду Агінскіх

Сяляні з Магілёўскай губерні ў зімовым адзенні, фота каля 1910 г.

Віцебская ваяводзіна Сузана Курч (з роду Тышкевічаў). Партрэт XVII ст.

Графіня Люцыя Тышкевіч (1770-1811) з роду Любамірскіх. Партрэт 1788 г.

(Працяг у наступным нумары.)

